

การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ความนา

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมด้านการเมืองของหัวหน้าครอบครัวชาวนาบ้านศรีชะกระปือ เป็นข้อมูลที่ได้มาเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โดยมีการอ้างอิงเอกสารและรูปแบบการปรับตัวของหัวหน้าครอบครัวชาวนาทุกคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละคนมีอายุแตกต่างกัน ดังนั้นการเสนอเรื่องจึงมีการศึกษาตั้งแต่สมัยของรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นแบบแผนของพฤติกรรมหรือ แนวความคิดที่หัวหน้าครอบครัวชาวนาใช้เป็นแนวทางการปรับตัวทางการเมือง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization process) จากองค์กรหรือสถาบันต่างๆ สังคมและสำหรับการศึกษาค้นคว้าได้เน้นเฉพาะอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารซึ่งเป็นเรื่องราวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ บิดามารดาของหัวหน้าครอบครัวชาวนาในหมู่บ้านผู้ซึ่งมีอายุมากที่สุด 93 ปี รวมทั้งเขาเองเคยใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ฉะนั้นประสบการณ์และคำบอกเล่าของหัวหน้าครอบครัวชาวนาแต่ละคนจึง เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐหลายสมัย สำหรับการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยได้แบ่งหัวหน้าครอบครัวชาวนาออกเป็นกลุ่มๆตามช่วงอายุ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีลักษณะการปรับตัวต่อองค์ประกอบของอำนาจรัฐมากน้อยต่างกันตามช่วงเวลาของรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ หัวหน้าครอบครัวชาวนาซึ่งเกิดระหว่างสมัยที่รัชกาลที่ 5 ครองราชย์ถึงพ.ศ. 2475 แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

(1) กลุ่มของหัวหน้าครอบครัวชาวนาที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปซึ่งในช่วงเวลาที่พวกเขาเป็นเด็กยังไม่มีโรงเรียนสอนหนังสือมีผู้ชายเท่านั้นที่สามารถเล่าเรียนจากวัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้สอน หัวหน้าครอบครัวชาวนาในกลุ่มนี้มีเพียง 3 คน เป็นชาย 1 คน (อายุ 86 ปี) เป็นหญิง 2 คน (อายุ 93 และ 80 ปี)

(2) กลุ่มของหัวหน้าครอบครัวชาวนาที่มีอายุระหว่าง 60 - 79 ปีซึ่งในช่วงเวลาที่พวกเขาเป็นเด็กได้มีโรงเรียนสอนหนังสือแล้ว โดยมี พ.ร.บ ประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้ประกาศบังคับให้เด็กที่มีอายุระหว่าง 7-14 ปี ต้องเข้าศึกษาใน

โรงเรียนประถมศึกษา หัวหน้าครอบครัวชาวนากลุ่มนี้จำนวน 22 คน เป็นชาย 10 คน หญิง 12 คน

กลุ่มที่ 2 คือ หัวหน้าครอบครัวชาวนาที่เกิดภายหลัง พ.ศ. 2475 ทั้งหมด ซึ่งมีอายุระหว่าง 26-59 ปี หัวหน้าครอบครัวชาวนากลุ่มนี้มี 22 คน เป็นชาย 13 คน หญิง 3 คน

วิเคราะห์และสรุปผล

ประเทศไทยหรือ รัฐ-ชาติไทย เป็นรัฐเดี่ยวที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจเหนือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอาณาเขตของรัฐที่ได้จากการรวบรวมดินแดนของคนหลายเชื้อชาติซึ่งต่างมีวัฒนธรรมเฉพาะของตน รัฐจึงต้องมีการจัดรูปแบบการปกครองให้เหมาะสมตามกาลเวลาและความหลากหลายของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมอยู่เสมออีกด้วย โดยที่หน่วยการปกครองทุกระดับต้องอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐ

หมู่บ้านศรีชะกระปือ เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมา เริ่มตั้งแต่สมัยของพระเจ้าตากสินมหาราชจนถึงปัจจุบันนี้ โดยในช่วงตอนต้นของราชวงศ์จักรี จนถึงสมัยของรัชกาลที่ 4 ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหมู่บ้านยังน้อยมาก ชาวบ้านมีการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมานาน โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ การยึดถือเสียงข้างมากในการตัดสินใจปัญหาหรือกิจกรรมของชุมชน ขอบเขตความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐส่วนใหญ่อยู่ในระดับเมือง โดยมีกรมการเมือง ซึ่งเป็นการสืบเชื้อสายของเจ้าลาว ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มคนอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ แล้วตั้งบ้านสร้างเมืองอุปบลขึ้นโดยยอมสวามิภักดิ์ต่อราชอาณาจักรสยามและในยุคนั้นของราชวงศ์จักรีให้ดินแดนแถบนั้นมีอิสระในการปกครองตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านจึงมีขอบเขตในระดับเมืองมากกว่า ชาวบ้านศรีชะกระปือบางส่วนมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกรมการเมืองด้วย การส่งผลผลิตต่างๆ หรือชาวบ้านเรียกว่า "ส่วย" เป็นสิ่งเดียวที่เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับเมือง ดังนั้นในด้านการปกครองจึงเป็น "วัฒนธรรมของชาวนาที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระ"

ต่อมาในสมัยของรัชกาลที่ 5 ได้มีการกำหนดรูปแบบการปกครองใหม่ ตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นขยายอำนาจของรัฐ เข้าควบคุมการปกครองตั้งแต่ระดับเมืองไปจนถึงระดับหมู่บ้าน อาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นการจัดการปกครองของรัฐสยามที่ควบคุมถึงหมู่บ้าน ซึ่งในรัชกาลก่อนๆ ควบคุมถึงระดับเมืองเท่านั้น การปกครองในระดับเล็กลงไป

เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการเมืองเกือบทั้งหมด และกฎหมายฉบับนี้ยังเป็นการถ่ายโอนอำนาจของกลุ่มผู้ปกครองดั้งเดิมหรือเจ้าลาว ให้มาเป็นอำนาจการแต่งตั้งจากส่วนกลาง คือรัฐสยาม แทนการสืบเชื้อสายของเจ้าลาวในการปกครองเมืองอีกด้วย และประการสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงภาษาในการใช้เรียก กลุ่มผู้ปกครองเมือง คือ กรมการเมือง ตำแหน่งต่างๆ ซึ่งเป็นภาษาของลาว ให้เป็นของรัฐสยาม ซึ่งการเริ่มเปลี่ยนภาษาในการใช้เรียกตำแหน่งดั้งเดิมเป็นวิธีการเริ่มต้นให้ประชาชนในท้องถิ่นยอมรับอำนาจของรัฐ เพราะการยอมเปลี่ยนแปลงหรือเรียนรู้ภาษาที่รัฐกำหนดเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง que แสดงถึงการยอมรับอำนาจรัฐ โดยแต่เดิมมาผู้ปกครองหมู่บ้าน เรียกว่า "นายบ้าน" ต่อมาชาวบ้านใช้คำว่า "ผู้ใหญ่บ้าน" ตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐสยามจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองหรือออกกฎหมายใหม่ก็ตาม แต่สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านปรากฏว่ายังมีความอิสระในระดับสูง ระเบียบกฎหมายที่นำใบบังคับใช้ยังมีน้อยมากผู้ปกครองไม่สามารถสอดส่องดูแลได้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ เนื่องจากการคมนาคมการติดต่อสื่อสารยังเป็นไปด้วยความลำบาก รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีน้อยไม่เพียงพอ ดังนั้นอำนาจในการปกครองจึงเป็นของผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มผู้อาวุโสของชุมชน โดยใช้ระเบียบกฎหมายตามธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ จึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนวนาที่ใช้ชีวิตอิสระมานานแม้ว่าในระยะต่อมาจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญหรือเกือบทั้งหมดที่เคยใช้ชีวิตอยู่ในระยะที่ส่วนไม่รู้เรื่องและเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นเลย แต่สิ่งที่ชาวบ้านศรีสะเกษจะได้รับในยุคของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับการปกครองที่เคยปฏิบัติกันมา แม้ในยุคของกษัตริย์สยามมีอำนาจรัฐในการปกครองสูงสุดก็ไม่เคยมีปรากฏ นั่นคือ การใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการประจำ เป็นผู้คัดเลือกผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง ซึ่งเป็นหลักการที่ขัดกับธรรมเนียมประเพณี ของการปกครองที่ชาวบ้านยึดถือกันมานาน แต่ชาวบ้านทั้งหมดต่างยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ด้วยดี เพราะถือว่าอำนาจเป็นของทางการหรือผู้ปกครองกำหนด อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านยังคงเป็นอิสระและมีความสัมพันธ์กับรัฐน้อยมาก จนกระทั่งมีการปรับปรุงทางเกวียนเป็นถนนลูกรังใน พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จึงเริ่มมีรถยนต์เข้าสู่หมู่บ้าน การติดต่อกับทางการจึงเริ่มสะดวกขึ้นและบ่อยครั้งขึ้น เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการหน่วยงานต่างๆสามารถเข้าไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านได้

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางสังคม(Socialization)จากองค์กรทางสังคม 3 องค์กร คือ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชน เป็นการเรียนรู้ตามธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาซึ่งปลูกฝังแนวความคิดที่ยึดถือเสี่ยงส่วนใหญ่นำในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน ส่วนการเรียนรู้จากโรงเรียน เป็นการเรียนรู้ตามกำหนดกฎเกณฑ์ของรัฐ (ทางการ) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องภายนอกชุมชนและเป็นการเริ่มต้นเรียนรู้องค์ประกอบของอำนาจรัฐตั้งแต่วัยเด็ก (เช่น พระมหากษัตริย์ ภาษาไทย ธงชาติ ประเทศ เพลงชาติ ฯลฯ) ซึ่งปลูกฝังแนวความคิดที่ให้อยอมรับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนของรัฐ โดยเฉพาะในระบบการปกครองที่ยึดถือ อำนาจสิทธิขาดของบุคคลคนเดียว เช่น พระมหากษัตริย์ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ (ประชาชนไม่ได้เลือก) สำหรับการเรียนรู้องค์ประกอบของอำนาจรัฐจากครอบครัวและชุมชนนั้น หัวหน้าครอบครัวชาวมาส่วนใหญ่ มีการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมสัมพันธ์กับรัฐด้วยตนเอง ดังนั้น หัวหน้าครอบครัวชาวมาจึงมีวัฒนธรรมทางการเมือง 2 ลักษณะที่ ตรงข้ามกันคือ 1.วัฒนธรรมทางการเมืองภายในขอบเขตของชุมชนยึดถือหลักการของเสี่ยงข้างมากและ 2.วัฒนธรรมทางการเมืองภายนอกชุมชนยึดถืออำนาจสิทธิขาดของบุคคลคนเดียว สำหรับองค์ประกอบของอำนาจรัฐทางด้านนิติบัญญัติ และบริหารในระบบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ปลายรัชกาลที่ 5 - พ.ศ. 2475) และระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน) พบว่า องค์ประกอบของอำนาจรัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่หัวหน้าครอบครัวชาวมาได้มีการปรับตัวด้วยมีจำนวนน้อยกว่าสมัยประชาธิปไตย และมีลักษณะการปรับตัว 2 ลักษณะโดยจำแนกได้ดังนี้คือ

(1) ลักษณะการปรับตัวที่สอดคล้องต่อองค์ประกอบของอำนาจรัฐ โดยการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการยอมรับอำนาจของรัฐด้านนิติบัญญัติและบริหาร

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้แก่ 1. การส่งส่วย, ค่าเสียหัว 2. ค่านา 3. การเกณฑ์แรงงาน 4. การสามะโนคร้ว และ 5. กรรมสิทธิ์ในที่ดิน คือ การทำเบจงที่ดิน

สมัยประชาธิปไตย ได้แก่ 1. การใช้เงินตรา 2. กรรมสิทธิ์ในที่ดิน คือ การทำ น.ส.3 ก 3. การศึกษาในโรงเรียน 4. การเสียค่านา คือ การเสียภาษีบำรุงท้องที่ 5. การแจ้งเกิดแจ้งตาย 6. การแจ้งย้ายที่อยู่ 7. การจดทะเบียนสมรส 8. การทำบัตรประจำตัวประชาชน 9. การเข้าเกณฑ์ทหาร และ 10. การลงคะแนนเสี่ยงเลือกตั้ง

ในการดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐนั้น มีบุคคลที่ใช้อำนาจในการปกครอง ควบคุม ดูแลและปฏิบัติงานตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งกลุ่มบุคคลที่หัวหน้าครอบครัวชาวนาให้การยอมรับอำนาจหน้าที่มีดังนี้

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ปลัดอำเภอ และนายอำเภอ โดยหัวหน้าครอบครัวชาวนาส่วนใหญ่มีการแสดงความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่บ้าน และกำนันมากกว่าข้าราชการ ซึ่งในสมัยนี้การติดต่อโดยตรงระหว่างข้าราชการกับหัวหน้าครอบครัวชาวนามีน้อยมาก ผู้ปกครองซึ่งมีฐานะเป็นตัวแทนของรัฐในระดับสูงขึ้นไป เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ข้าหลวงประจำมณฑล พระเจ้าแผ่นดิน เป็นกลุ่มบุคคลที่ห่างไกลชาวบ้านมาก ชาวบ้านรู้ว่ามียุเฉพาะในความคิดเท่านั้น

สมัยประชาธิปไตย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ เกษตรตำบล สาธารณะสุขตำบล ฯลฯ โดยกลุ่มคนเหล่านี้มีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านมากขึ้น ส่วนผู้ปกครองในระดับสูงขึ้นไป เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดกระทรวง รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี พระเจ้าแผ่นดิน บุคคลเหล่านี้ยังคงมีความห่างไกลจากชาวบ้านมาก แต่เป็นองค์ประกอบของอำนาจรัฐที่ชาวบ้านสามารถรับรู้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะบุคคลเหล่านี้ได้ให้ เห็นและรับรู้จากสิ่งพิมพ์ ภาพ วิทยุ โทรทัศน์ ดังนั้นกลุ่มของคนใช้อำนาจการปกครองของรัฐเหล่านี้จึงมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มิได้มีเพียงในความคิดดังเช่นแต่ก่อน (เช่น พระเจ้าแผ่นดิน มีการเรียนการสอนในโรงเรียน)

(2) ลักษณะการปรับตัวที่ไม่สอดคล้องต่อองค์ประกอบของอำนาจรัฐ เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ยอมรับอำนาจรัฐ โดยการหลีกเลี่ยงและไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งการปรับตัวของหัวหน้าครอบครัวชาวนาไม่สอดคล้องในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีหัวหน้าครอบครัวชาวนาเพศหญิงเพียง 2 คน เท่านั้นที่ไม่ได้เรียนหนังสือตามที่ทางการกำหนด ส่วนสมัยประชาธิปไตยมีการแจ้งย้ายที่อยู่และการจดทะเบียนสมรส ซึ่งปรากฏว่ามีเฉพาะหัวหน้าครอบครัวชาวนาบางส่วนเท่านั้น สำหรับเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนของรัฐยังคงได้รับการยอมรับอำนาจหน้าที่เช่นเดิม

ฉะนั้นในการมองลักษณะการปรับตัวทางการ เมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีลักษณะหนึ่งคือ การปรับตัวของหัวหน้าครอบครัวชาวนาต่อองค์ประกอบของรัฐในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ๆ ที่ละน้อย ดังจะเห็นได้จากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีองค์ประกอบของอำนาจรัฐที่หัวหน้าครอบครัวชาวนาได้แสดงความสัมพันธ์กับทางการน้อยกว่าสมัยประชาธิปไตย

ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของหัวหน้าครอบครัวชาวนาพบว่าหัวหน้าครอบครัวชาวนาที่มีอายุมากกว่า 80 ปี ขึ้นไปมีการปรับตัวต่อองค์ประกอบของอำนาจรัฐแตกต่างจากหัวหน้าครอบครัวชาวนาในกลุ่มอื่น ๆ เฉพาะการเรียนรู้ในโรงเรียนเท่านั้น เนื่องจากชีวิตของพวกเขาในวัยเด็กยังไม่มีการเรียนการสอนหนังสือคนกลุ่มนี้เป็นผู้มีประสบการณ์ และได้เรียนรู้อำนาจของทางการในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งปรากฏว่า มืองค์ประกอบของอำนาจรัฐน้อยมากได้แก่ การส่งส่วย (การจ่ายค่าเสียหัว) ค่านา การเกณฑ์แรงงาน, การทำสามะโนคร้ว และการทำใบจองที่ดินส่วนบุคคลที่เป็นตัวแทนของรัฐนั้นมีเพียง ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน สำหรับข้าราชการในอำเภอมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กันน้อยมาก หัวหน้าครอบครัวชาวนาในกลุ่มนี้ไม่มีการปรับตัวต่อองค์ประกอบของอำนาจรัฐตั้งแต่วัยเด็กโดยการเข้าโรงเรียนดังเช่น หัวหน้าครอบครัวชาวนาที่มีอายุน้อยกว่า 80 ปีทั้งสองกลุ่ม

สำหรับสมมติฐานคือ หัวหน้าครอบครัวชาวนาจะปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของอำนาจรัฐ เมื่อองค์ประกอบใหม่ของรัฐเสนอสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของชาวบ้าน นับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงสมัยประชาธิปไตย มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของอำนาจรัฐทั้งด้านนิติบัญญัติ คือ ระเบียบกฎเกณฑ์และกฎหมายต่าง ๆ กับการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล คือ เจ้าหน้าหรือตัวแทนของรัฐที่ให้อำนาจตามกฎหมายนั้น ๆ การปรับตัวให้สอดคล้องกับองค์ประกอบของอำนาจรัฐ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นับได้ว่าการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าครอบครัวชาวนากับรัฐเพียง 5 เรื่องเท่านั้น คือ 1. การส่งส่วย, ค่าเสียหัว 2. ค่านา 3. การเกณฑ์แรงงาน 4. การสามะโนคร้ว และ 5. การทำใบจองที่ดิน ซึ่งย้อนไปในอดีตระยะต้นราชวงศ์จักรีเป็นต้นมาการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับทางการ มีเพียงการส่งส่วยเท่านั้นซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบของอำนาจรัฐดั้งเดิมที่รัฐได้รับจากชาวบ้าน โดยส่งไปยังเจ้าเมืองหรือกรมการเมือง เขื่อนสายลาว แล้วกรมการเมืองจึงพิจารณาส่งต่อมายังส่วนกลางคือ กษัตริย์สยามหรือรัฐสยาม ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่เป็นการเก็บค่านาซึ่งใช้ที่ดินทำกินเป็นเกณฑ์ แทนการส่งส่วยหรือค่าเสียหัว (ที่เรียกเก็บเฉพาะผู้ชายเท่านั้น) ดังนั้นค่านาจึงถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบใหม่ของรัฐที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่อดีตมา เช่นเดียวกันกับการส่งส่วยหรือการจ่ายค่าเสียหัว ทั้งนี้บทบาทเดิมคือ ชาวบ้านเป็นผู้แบ่งผลผลิตหรือรายได้ของตนแก่ทางการ ซึ่งชาวบ้านมักใช้คำว่า ส่งส่วยให้หลวง หรือ เสียค่านาจให้แก่ทางราชการ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการ

เข้ามาอาศัยแผ่นดินทำมาหากินและการได้รับความคุ้มครองให้มีความมั่นคงปลอดภัยจากการรุกรานของเชื้อชาติอื่น ที่ดินทำกินจึงถือว่าเป็นของหลวงหรือของทางการ (รัฐ) ซึ่งในยุคนั้นพระมหากษัตริย์มีอำนาจปกครองสูงสุดชาวบ้านจึงเรียกว่า พระเจ้าแผ่นดิน แม้ในปัจจุบันยังคงพบว่าให้คำนี้อยู่ที่ดินถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวนาเพราะเป็นปัจจัยหนึ่งในการ ประกอบอาชีพเพื่อผลิตอาหาร จึงเป็นความต้องการพื้นฐานในการครอบครองหรือจับจองเป็นของตนเองเพื่อทำนา ดังนั้นการที่ทางการกำหนดให้เสียค่าเช่า ชาวบ้านจึงยินยอมปฏิบัติตาม จนกระทั่ง รัชกาลที่ 5 ได้ออกกฎหมายให้มีการทำใบจองที่ดินก็ปรากฏว่าบรรพบุรุษของหัวหน้าครอบครัวชาวนาเหล่านี้ต่างก็ปฏิบัติตามด้วยดีซึ่งถือว่าการปรับตัวที่สอดคล้องกับองค์ประกอบใหม่ของรัฐ ส่วนชาวนาที่ไม่สามารถเสียค่าเช่าได้ ทางการยังให้การลดหย่อนด้วยการให้ไปทำงานโยธาแทน ซึ่งเรียกว่า การเกณฑ์แรงงาน พอถึงสมัยประชาธิปไตยมีการออกหนังสือ ส.ค.1, น.ส.3 พิสูจน์สมมุติฐานว่าเป็นจริงได้อย่างชัดเจนประเด็นหนึ่ง

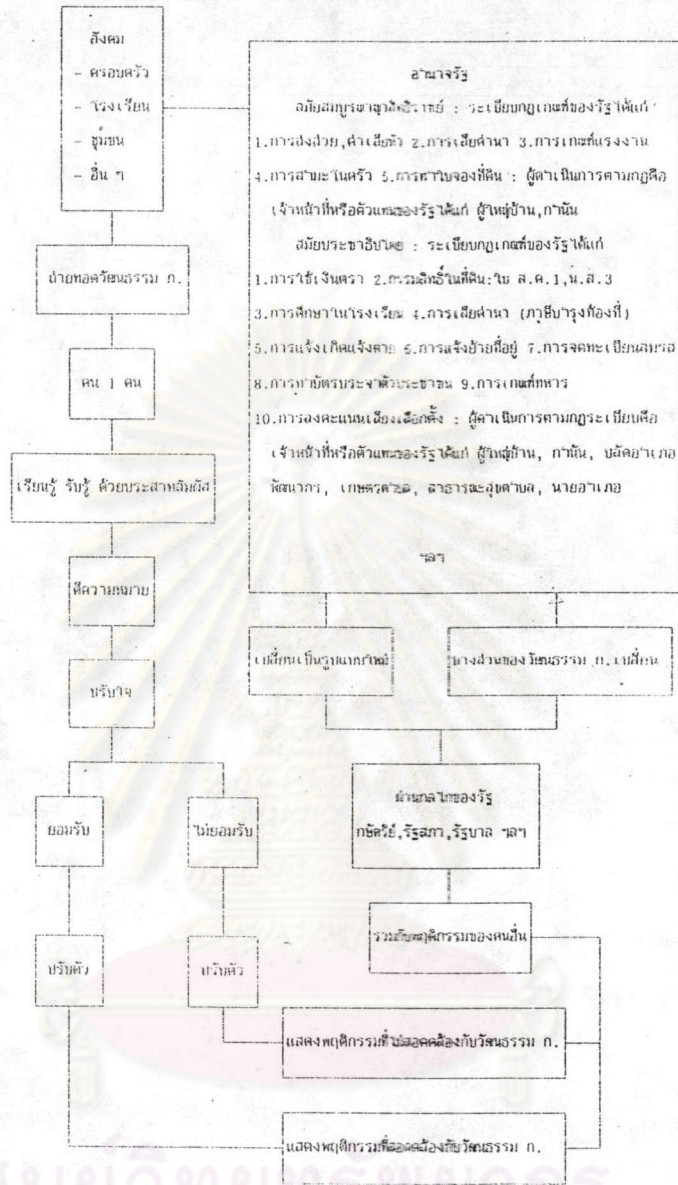
อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของอำนาจรัฐนั้นมีทั้งที่สอดคล้อง และไม่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของชาวนา ซึ่งผลจากการศึกษานี้เององค์ประกอบของอำนาจรัฐทั้งหมดที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์สำหรับชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวสอดคล้องกับองค์ประกอบของอำนาจรัฐทั้งหมดทั้งที่มีมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รวมถึงองค์ประกอบใหม่ในสมัยประชาธิปไตย เช่น การเสียค่าเช่า การทำเอกสารสิทธิในที่ดิน การสำมะโนครัว การทำบัตรประจำตัวประชาชน การศึกษาในโรงเรียน การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบของอำนาจรัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านมีลักษณะการปรับตัว 2 ลักษณะคือ ทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับองค์ประกอบของอำนาจรัฐ เช่น องค์ประกอบของอำนาจรัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ในเรื่องการเกณฑ์ทหาร แต่ปรากฏว่าหัวหน้าครอบครัวชาวนาเพศชายทั้งหมดปรับตัวสอดคล้องโดยการ เข้า รับการเกณฑ์ทหารทั้งที่ทุกคนกล่าวว่าไม่ต้องการเป็นทหารเพราะถ้าหากจับฉลากได้เป็นทหารครอบครัวต้องขาดกำลังคนในการทำงานหรือลูกเมียต้องได้รับความลำบากมากขึ้น แต่ที่ทุกคนยอมไปคิดเสียก็เพราะว่าการหนีทหารนั้นมีโทษหนักและยังมีผลต่อการเข้าทำงานในสถานที่ต่างๆ ด้วยดังนั้น ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ใครที่มีลูกหลานเป็นผู้ชายเมื่อถึงวัยตามที่ทางการ กำหนดจึงต้องรีบส่งลูกหลานของตน เข้ารับการคิดเสีย อีกลักษณะหนึ่งก็คือองค์ประกอบของ อำนาจรัฐ

ที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของชาวบ้านโดยปรากฏว่ามีการปรับตัว ไม่สอดคล้องต่อองค์ประกอบเหล่านั้น เช่น การทำสุรา การฆ่าสัตว์ (ในช่วงมีงานบุญประเพณี) การเล่นการพนัน (ไฟ ไฮโล หวยาใต้ดิน) ซึ่งในส่วนนี้มีการพบอยู่โดยทั่วไปเพราะเกี่ยวข้องกับ วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมานานแล้ว แต่พบในบางโอกาสเช่น การทำสุราในงานแต่งงาน การฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารโดยไม่ได้ขออนุญาตเจ้าหน้าที่อย่างเป็นทางการ การเล่นพนันในงานศพ หรือเพื่อความรื่นเริง เหตุการณ์เหล่านั้น ๓ ครั้งจึงเกิดขึ้น ซึ่งรายละเอียดของข้อมูลน้อยถึงกระนั้นก็ได้นำเสนอเพื่อให้เข้าใจในหลาย ๆ ด้าน

สำหรับองค์ประกอบของอำนาจรัฐซึ่งเป็นตัวบุคคล คือ เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนของรัฐนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านได้ให้การยอมรับการใช้อำนาจหน้าที่ของกลุ่มนี้ในทุกสมัยที่ผ่านมาแม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในช่วงของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจของรัฐตลอดมาทั้งที่มาจากแต่งตั้งตามระบบราชการเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ฯลฯ การเลือกตั้ง ส.ส. , ส.จ. , กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน การปฏิวัติ รัฐประหาร โดยคณะกรรมการที่ใช้อำนาจเผด็จการล้มล้างรัฐบาล แล้วแต่งตั้งนายทหารที่ร่วมก่อการใช้อำนาจรัฐแทนผู้ที่มาจากการเลือกตั้งเป็นต้น ชาวบ้านต่างก็ให้การยอมรับตลอดมาไม่เคยมีความคิดต่อต้านบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มาดำรงตำแหน่งของรัฐในระดับที่สูงกว่าชุมชนของตน และแม้กระทั่งภายในชุมชนมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่บ้านถึง 31 ปี อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดของชาวบ้านที่ยอมรับอำนาจของรัฐอย่างดี แม้ว่าขัดกับธรรมเนียมการปกครองที่ผ่านมาก็ตาม ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีวัฒนธรรมทางการเมือง 2 ลักษณะนั่นเอง จึงทำให้การปกครองในชุมชนยังคงถือเสียงส่วนใหญ่แม้ผู้ใหญ่บ้านที่มาจากการแต่งตั้ง ก็ต้องยึดถือหลักการเดิมในการปกครอง ส่วนการปกครองในระดับที่อยู่นอกชุมชนชาวบ้านถือว่า ไม่ใช่หน้าที่ของตน และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาผู้ปกครองในระดับสูงเช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ชาวบ้านไม่มีสิทธิในการเลือกตั้งซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่สืบทอดมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และมีลักษณะตรงกันข้ามกับการปกครองตามธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ดังนั้นจึงถือว่าชาวนา กลุ่มนี้มีวัฒนธรรมทางการเมือง 2 แบบที่ตรงข้ามกัน ซึ่งเป็นแบบของพฤติกรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ใช้สำหรับเป็นแนวทางในการปรับตัวนั่นเอง

แผนภาพที่ 1 ลักษณะการรับตัวทางการเมืองระดับหน้าครอบครัว (ส่วน 1)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลจากการศึกษาการปรับตัวทางการเมืองของหัวหน้าครอบครัวชาวนาทั้งหมด 47 คน ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นคนหลายสมัยมีความแตกต่างกันด้านอายุระหว่าง 26-93 ปี พบว่าตลอดเวลาของความแตกต่างนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายประการ โดยเฉพาะระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ที่กำหนดให้ชาวนาปฏิบัติตาม ซึ่งประสบการณ์ของคนอายุ 26 ปีนั้นไม่เคยถูกเกณฑ์แรงงานหรือจ่ายค่าเสียหาย ในขณะที่คนรุ่นเก่าซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปต่างมีประสบการณ์เหล่านี้โดยการปฏิบัติตามคำสั่งของทางการ และจากการศึกษาลักษณะการปรับตัวของหัวหน้าครอบครัวทุกรุ่นแล้วได้ผลสรุปของการปรับตัวทางการเมืองของหัวหน้าครอบครัวชาวนา ดังแผนภาพที่ 1 คือ

เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นในสังคม เริ่มตั้งแต่วัยเด็กเขาจะได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน หรืออื่น ๆ ในหลาย ๆ ด้าน โดยมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งรวมอยู่ด้วย วัฒนธรรม ก. (เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง) ถูกถ่ายทอดให้เขาได้รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งในแต่ละคนมีความสามารถรับรู้เรียนรู้ จดจำ ที่แตกต่างกัน เช่น คนตาบอดหรือหูหนวกตั้งแต่กำเนิดไม่รู้จักสีของธงชาติหรือเสียงของ เพลงชาติ (เปรียบเช่นชาวนาในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่เคยเห็นพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกันองค์กรทางสังคมที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ มีการถ่ายทอดไม่เท่ากันด้วย เช่น ครอบครัวที่พ่อแม่เป็นเชื้อพระวงศ์ นักกฎหมาย ชาวนา กรรมกร ฯลฯ ดังนั้นการเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองจึงแตกต่างกันตามกาลเวลา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยรัฐได้กำหนดองค์ประกอบของอำนาจรัฐแบบใหม่มาเรื่อย ๆ เช่นในยุคปัจจุบันชาวนาไม่จำเป็นต้องสนใจการเกณฑ์แรงงานเพราะรัฐยกเลิกไปแล้ว แต่ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการเกณฑ์ทหารเป็นต้น

เมื่อบุคคลแต่ละคนได้รับรู้วัฒนธรรม ก. แล้ว ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของจิตใจที่ต้องตีความหมายของสิ่งที่ได้รับรู้เห็นว่า สอดคล้องกับความต้องการของตนหรือไม่อย่างไร ต้องตัดสินใจอย่างไรในการแสดงพฤติกรรมมาให้ปรากฏต่อสังคม (คนอื่น ๆ, รัฐ) เช่น กรณีที่ทางการกำหนดให้จ่ายค่าเสียหาย เมื่อบุคคลรับรู้แล้วต้องตัดสินใจซึ่งปัจจัยที่นำมาประกอบการตัดสินใจของแต่ละคนนั้นมีมากมายแตกต่างกันไป บางคนตัดสินใจยอมรับโดยตนไม่ต้องใช้เหตุผลส่วนตัวเพราะพ่อแม่บอกให้ไปจ่ายค่าเสียหายก็ไปโดยไม่คิดว่าทำไมต้องจ่ายแต่บางคนไม่ยอมรับหรือตัดสินใจยากทั้งนี้เพราะยากจนไม่มีเงินจ่าย หรือมีเหตุผลว่า การจ่ายค่าเสียหายไม่เป็นธรรมสำหรับตน ฯลฯ การปรับใจ

ของแต่ละคนจึงมีโอกาสเกิดขึ้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่งคือ การปรับใจยอมรับ และ การปรับใจไม่ยอมรับผู้ที่ปรับใจยอมรับจะแสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับวัฒนธรรม ก. ส่วนผู้ที่ปรับใจไม่ยอมรับจะแสดงพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ก. พฤติกรรมเหล่านี้ของหลาย ๆ คนรวมกันเป็นปรากฏการณ์เข้าสู่กลไกของรัฐหรือผู้มีอำนาจหน้าที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือสร้างรูปแบบของวัฒนธรรม ก. ออกมาเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) เปลี่ยนแปลงเฉพาะบางส่วนของวัฒนธรรม ก. เช่น กำหนดระเบียบใหม่บทลงโทษ วิธีปฏิบัติ ฯลฯ

(2) เปลี่ยนเป็นรูปแบบใหม่ เช่น การยกเลิกค่าเสียหายซึ่งมุ่งเก็บเงินจากผู้ชายเปลี่ยนเป็นการเก็บค่านาเป็นต้น

แล้ววัฒนธรรม ก. ที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือออกใหม่จากกลไกของรัฐก็จะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งจะเป็นองค์ประกอบของอำนาจรัฐที่ถ่ายทอดสู่สังคมต่อไป

การเมืองนั้นเป็นเรื่องของการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมี "รัฐ" เป็นตัวแทนของสังคมในการใช้อำนาจการปกครอง การบริหาร การออกกฎหมาย ซึ่งถ่ายทอดสื่อต่อกันมานานโดยระเบียบกฎเกณฑ์และตัวบุคคลที่เข้าไปใช้อำนาจรัฐตามทฤษฎีต่าง ๆ ส่วนมีการเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เสมอ เวลายิ่งผ่านไปสังคมยิ่งมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐที่ออกมาควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ใน สังคมต้องปรับเปลี่ยนตามสิ่งเหล่านั้นเพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดไป.

